

SámiSoster rs

PB 41

99870 Anár

info@samisoster.fiwww.samisoster.fi**Cealkámuš** (oanádus suomagielat
cealkámušas)

21.9.2020

Sosiála- ja dearvvasvuodaministeriija

**Cealkámuš sosiála- ja dearvvasvuodafuolahusa odasmahttima (sode-odastus)
guoskevaš láhkaoppalašvuodas****Čoahkkáigeassu SámiSoster searvvi evttohusain:**A Sode-ordnenláhkaevttohus

- Sámeovuollu gielddain ii leat dálá dilis geatnegasvuolta lágidit sode-bálvalusaid sámegeallii. Sápmelaččain lea goittot vuoigatvuolta geavahit sámegealla sode-bálvalusain sámi giellalága njuolggadusaid mielde. Praktikkas dán vuoigatvuoda ollašuttin gáibida dulkka geavaheami goasii álo. Dálá riektedilli ja geavatlaš dilit sode-doaibmaovttadagain mearkkašit dan, ahte sápmelaččat eai leat ovttaeardásaš sajis váldoservodaga olbmuid ektui. Sode-ordnenláhkaevttohusa mielde dálá riektedilli ii buorranivčče, muhto baicce bisošii seammáláganin.

Vai sápmelaččat livčče sode-fuolahusas ovttaeardásaš sajis váldoálbmoga ektui, dat gáibida searvvi mielas dan, ahte Lappi sode-eanagoddi geatnegahtto lágidit bálvalusaid maiddái sámegeallii ja sámegeallii vuođul sámegeallii sode-doaibmaovttadagain seammá láhkai go suomagielatge bálvalusaid. Áššis berrešii váldit sierra njuolggadusaid láhkaevttohusa 5 §:ii.

- Sode-ordnenláhkaevttohusas evttohuuvvo earret eará, ahte Lappi sode-eanagotti bargun livčče doarjut sámegeallat bálvalusaid ovddideami oba riikkas. Láhkii evttohuuvvon njuolggadus (33 §) ášši birra lea searvvi mielas goittotge menddo jorbbas.

Vai dát Lappi sode-eanagoddái evttohuuvvon viiddes doaibma sattašii maiddái praktikkas duohtan, searvi evttoha, ahte barggu galggašii konkretiseret ja juohkit smávit doaimmaide ja daid dikšuma galggašii addit Lappi sode-eanagotti sámegealla lánvegeotti bargun. Dát oassedoaimmat sáhtášedje čatnasit earret eará áššedovdiveahki addimii, bálvalusaid koordineremii ja ovttalágánin dahkamii, digiteknihká ávkkástallamii ja raporteremii.

B Sámi giellalága rievdadanevttohus

- Dálá sámi giellalágas dorvvastuvvon gielalaš vuoigatvuodas leat oaivvilduvvon sápmelaččaide, man sivas lágas čujuhuuvvo sámediggelága sápmelašmeroštallamii. Giellalága rievdadanevttohusas evttohuuvvo, ahte dát čujuhus galggašii sihkastuvvot eret giellalágas.

Sivvan dasa lea evttohusa mielde dat, ahte sámediggelága sápmelašmeroštallan čatnasa čavgadit sámedikki válgalogahallama ráhkadeapmai.

Searvvi mielas čujuhannjuolggadusa sihkasteapmi eret sámi giellalágas ii goittotge áššálaččat rievdadivčče dálá riektedili. Go Suoma láhkaásaheamis ii leat eará sápmelašmeroštallan ja go sámi giellalágas oaivvilduvvon vuoigatvuodát leat dorvvastuvvon namalassii sápmelaččaide, ii sámediggelága meroštallama leat vejolaš dänge oktavuodas moge garvit.

- Sámi giellalága 16 §:s leat njuolggadusat gieldda ng. siskkáldas virgegielas. Paragráfa mielde gieldda, mas sámegielagiid mearri gieldda ássiin ovddit jagi vuosttaš beaivve lea leamaš stuorit go okta goalmmádas, doaibmaorgána galgá geavahit maid sámegiela dakkár beavdegirjjiin ja eará áššegirjjiin, mat eai galgga addot ovttaskas áššeosálažžii ja main lea almmolaš mearkkašupmi. Dát njuolggadus lea giellalága fápmuiboahitma rájes guoskan dušše Ohcejoga gieldda, mii lea šaddan njuolggadusa geažil čállit omd. vuodđodorvolávdegotti áššelisttuid ja beavdegirjjiid maiddá sámegillii.

Sode-ođastusas sode-fuolahus ja gádjundoaibma sirdojuvvo gielddaid ovddasvástádusas sode-eanagottiid bargun. Nuba dát bálvalusat ja daidda gullelaš hálldahusdoaibma sirdášuvvá maiddá Ohcejoga gielddas Lappi sode-eanagottehálldahusa ovddasvástádussan. Sámi giellaláhkii evttohuvvon rievdadusaid mielde dál Ohcejoga gieldda geatnegahtti lága 16 §:a njuolggadus ii geatnegahte goittot šat Lappi sode-eanagottehálldahusa. Nappo dat mearkkaša dan, ahte sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodát hedjonivčče dálá dili ektui, vaikke evttohusas namalassii deattuhuvvo, ahte vuoigatvuodát galget bissut uhcimustá dálá dásis. Vuoigatvuodaid geanohuhttin čuožášii geavadagas Ohcejoga sápmelaččaide. Evttohuvvon rievdadus ii várra praktihkas váikkuhivčče olu, muhto das livčče prinsihpalaš mearkkašupmi go váldá vuhtii vel dan, ahte dán paragráfa gáibádusat leat juo oktii ovdal láivuduvvon.

Vai sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodát bisošedje dáikko bokte dálá dásis, galggašii sámi giellalága 16 §:ii lasihit ođđa 2 momeantta, mii sáhtášii leat omd. čuovvovaš hámis:

“Lappi sode-eanagotti doaibmaorgána galgá geavahit maid sámegiela 1 momeanttas oaivvilduvvon áššegirjjiin, jos ášši guoská gieldda, mas sámegielagiid mearri gieldda ássiin ovddit jagi vuosttaš beaivve lea leamaš stuorit go okta goalmmádas. Lassin Lappi sode-eanagotti doaibmaorgána galgá geavahit sámegiela dákkár áššegirjjiin muđuige, jos áššis lea erenoamáš mearkkašupmi sápmelaččaide.”

C Sode-eanagoddeláhkaevttohus

- Sode-eanagoddeláhkaevttohusas evttohuvvo sámegiela lávdegotti ásaheami Lappi sode-eanagoddehálldahusa oktavuhtii ja dan vuollásažžan. Láhkaevttohusa 33 §:a 4 momeantta mielde lávdegotti lahtut galget leat sámegielat olbmot. Vuodđustusaid mielde lávdegoddi livčče Lappi sode-eanagottis ássi sámegielat olbmuid váikkuhan- ja oassálastinkánala ja dan bargoviidodat olášii eanagotti buot bargguide. Lávdegotti bargun livčče earret eará čielggadit, árvvoštallat ja cealkit, mo sode-eanagoddeváldostivrra mearrádusat váikkuhit gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvamii. Lávdegotti bargun livčče maiddá čielggadit, árvvoštallat ja meroštallat sámegielat bálvalusaid dárbbu ja čuovvut bálvalusaid oazžuma ja kvalitehta.

Searvvi mielas dákkáraš lávdegotti ásaheapmi lea daninassii dohkálaš áigumuš, muhto lávdegotti čohkiideapmi sámegiela olbmuid sápmelaččaid sajis lea boastu čoavddus. Sámegiela olmmoš ii leat seammá ášši go sápmelaš, daningo sámegiela olmmoš lea etnalaš duogážii geahčakeahtá gii beara, guhte lea oahpahallan dahje oahpahallá sámegiela. Nappo fuomášan veara lea, ahte buot sámegiela eai leat sápmelaččat. Sápmelaččat leat álbmot ja eamiálbmot, man ovttastahtá oktasaš historjá, kultuvra ja sámegiela ja man sajádat lea dovddastuvvon ja dorvvastuvvon Suoma vuodđolágas. “Sámegielaigiid” dahje “sámegiela ássiid” vuodđoláhka ii baicce dovdda.

Searvvi mielas sámegiela lávdegotti lahttun galggašii nammadit sápmelaččaid, geain lea áššedovdamuš erenoamážit sosiála- ja dearvvasvuodasuorggis. Lahtuin uhcimustá guokte goalmádasa galggašii nammadit sámedikki ja eará sámeargánaid evttohan sápmelaččaid gaskavuodas. Dáin guovttis galggašedje nammaduvvot SámiSoster searvvi evttohusa mielde dan sivas, ahte searvi lea áidna sámi sosiála- ja dearvvasvuoda suorggi searvi Suomas ja ahte das lea dán posišuvnna geažil buoremus geavatláš dási áššedovdamuš sápmelaččaid sosiála-, dearvvasvuoda- ja buresbirgejumi guoskevaš diliin. Láhkaevttohusa 33 §:a 4 momeantta galggašii dasto divvut ovddabealde evttohuvvon mielde.

- Láhkaevttohus sistsidoallá earret eará evttohusa sode-eanagoddestrategiija gárvviteamis. Strategiijas eanagoddi áhahivčče iezaš doaimma ja ekonomii ja guhkit áigge mihtomeriid. Strategiija guoski láhkaevttohusa 41 §:a mielde guovttegiela eanagottis strategiijas galgá váldit vuhtii gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvama eanagotti bálvalusaid lágideamis ja buvttadeamis. Njuolggadus guoská goittotge dušše suomagiela ja ruotagiela.
Searvvi mielas láhkaevttohusa 41 §:ii galggašii lasihit njuolggadusa, man mielde Lappi eanagotti sode-eanagoddestrategiijas berre váldit vuhtii sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodaid ollašuvvama eanagotti bálvalusaid lágideamis ja buvttadeamis.

D Láhkaevttohusat sode-eanagottiid ruhtadeamis ja gieldda vuodđobálvalusaid stáhtadoarjagis

- Goappáge láhkaevttohusas evttohuvvo, ahte daid lassigoluid, mat šaddet sápmelaččaid gielalaš vuoigatvuodaid dorvvasteamis - nappo sámegiela bálvalusaid lágideamis – galgá váldit vuhtii stáhta juolludan ruhtadeamis Lappi sode-eanagoddái ja sámeguovllu gielddaide. Láhkaevttohusas sode-eanagottiid ruhtadeamis lassiruhta gohčoduvvo sámegiela vuodlassin (20 §) ja láhkaevttohusas gieldda vuodđobálvalusaid stáhtadoarjagis fas sámeguovllu gieldda lassioassin (16 §). Goappáge láhkaevttohusa mielde dát lassiruhtadeapmi mearrašuvašii eanagottis dahje gielddas ássi sámegiela olbmuid lohkomeari mielde. Lassiruhtadeapmi Lappi sode-eanagoddái livčče evttohusa mielde sullii 2,5 miljovna euro jagis.
Searvvi mielas lassiruhtadeami mearrašuvvama vuodđun livčče vuohkkasut váldit sápmelaččaid lohkomeari Lappi eanagottis dahje sámeguovllu gielddas. Dasa lassin searvi evttoha, ahte sode-eanagotti ruhtadanláhkaevttohusa 20 §:a vuodđustusain namuhuvvošii sierra, ahte das máinnašuvvon sápmelašvuodalaš ulbmilin lea gokčat maiddái daid goluid, mat šaddet Lappi sode-eanagoddái sámegiela bálvalusaid ovddideami doarjumis oba riikkas.
